

різних засобах фінансування, зокрема, через державну підтримку: державні замовлення на інноваційні продукти; заохочення фінансових установ до кредитування інноваційних підприємств, зокрема, стимулювання венчурного фінансування.

Економічна криза і суттєве зростання Fintech послуг у фінансах посилять пошук інноваційних форм фінансування МСП, серед яких кредити за державної підтримки, міжнародний факторинг, фінансовий лізинг, P2P-кредитування, інноваційний різновид мікроінвестицій. НБУ має сформувавши умови можливого ефективного функціонування даного ринку в Україні. Застосування сучасних інструментів програмного забезпечення рекомендується ширше використовувати як прямий спосіб активізації всіх процесів, зокрема, щодо прийняття рішення з вибору засобів фінансування реалізації інноваційних проєктів МСП.

1.3. Особливості підтримки суб'єктів господарювання в умовах пандемії COVID-19

З початку 2020 року у світі спалахнула пандемія коронавірусної інфекції COVID-19. В Україні були запроваджені обмежувальні карантинні заходи. Для підтримки малого та середнього бізнесу були прийняті спеціальні закони «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 3220¹

¹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів,

та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» № 3275¹, які вступили в дію 02 квітня 2020 року.

В умовах пандемії уряд намагається забезпечити продовольчу безпеку і стабільну цінову ситуації на внутрішньому ринку. З метою недопущення продовольчого дефіциту та стабілізації цін на продукцію першої необхідності та медичні вироби Мінекономіки намагається вести щоденний моніторинг стану цін, а також залучати до діалогу виробників, дистриб'юторів та оптові магазини.

Для забезпечення балансу між продовольчою безпекою і експортом 17 серпня 2020 р. між Мінекономіки та учасниками зернового ринку підписано додаток до зернового Меморандуму. Таким чином, було узгоджено граничний обсяг експорту зерна у 2020/2021 маркетинговому році, відповідно до якого погоджено наступні експортні цифри – 17,5 млн тон пшениці та 1 тис. тон жита. Також необхідно зазначити, що було продовжено виконання міжнародних експортних зобов'язань. Незважаючи на світову пандемію COVID-19, Україна залишається надійним торговельним партнером для інших країн та готова і надалі підтверджувати статус надійного гравця на міжнародних ринках сільгосппродукції.

спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020 № 533-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text>.

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30.03.2020 № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.

У 2019/2020 маркетинговому році Україна оновила рекорд з експорту зернових – 57,2 млн тон. Станом на 31.08.2020 р. Україна експортувала 7 млн тон зерна та борошна, зокрема, пшениці експортовано майже 4,5 млн тон¹.

Спільно з Міністерством охорони здоров'я Урядом прийнято Постанову «Деякі питання закупівлі товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19) на території України»², якою встановлено спрощений порядок проведення закупівель товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби на території України, та затверджено перелік таких товарів. Прийняття постанови дозволило оперативно здійснити закупівлі лікарських та дезінфекційних засобів, антисептиків та медичного обладнання.

Попри запроваджені вже заходи підтримки необхідно звернути увагу на досвід Європи у подоланні економічних наслідків коронавірусу. Так, Рада ЄС 30 березня 2020 р. схвалила два законодавчих акти щодо відкриття доступу до бю-

¹ У 2019/2020 МР Україна оновила рекорд з експорту зернових. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=59a193ee-ce0e-4edb-93cf-765ce050cd25&title=Ofitsiino-U2019-2020-MrUkrainaOnovilaRekordZEksportuZernovikh57-2-MlnTonn>.

² Деякі питання закупівлі товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2020 № 225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2020-%D0%BF#Text>.

джету ЄС. Зокрема, змінами до статуту Фонду солідарності ЄС розширено сферу його застосування з метою протидії надзвичайним ситуаціям у сфері охорони здоров'я на додаток до природних катастроф. Інвестиційна ініціатива ЄС щодо реагування на коронавірус надає державам-членам доступ до 37 млрд.євро, які будуть спрямовані на систему охорони здоров'я, а також на підтримку малого та середнього бізнесу¹.

Спалах коронавірусу вимагає підтримки та співпраці з боку виробників. Європейські компанії запропонували надати практичні та технічні поради один одному для підтримки збільшення виробництва засобів індивідуального захисту та медичних матеріалів. Європейська Комісія активно працює з промисловістю для сприяння масовому нарощуванню загального виробництва такої продукції в ЄС та надає необхідні рекомендації для мобілізації промислової галузі. У рекомендаціях відзначено три основні групи.

Перша група рекомендацій допомагає виробникам здійснити оцінювання застосованих юридичних та технічних вимог до імпортування нової продукції до ЄС або запустити нові або відновити існуючі спроможності для виробництва захисних засобів, таких як маски, рукавиці та хірургічні халати з метою задоволення безпрецедентного попиту. У рекомендаціях детально описані застосовні законодавчі норми ЄС та поради виробникам щодо конкретних кроків, які потрібно вжити для отримання можливості розміщувати свою продукцію на ринку ЄС. Також пояснюється роль національних органів влади,

¹ Інформація щодо впливу заходів з підтримки національних економік в умовах пандемії COVID-19 на умови експорту української продукції. URL: <https://lcci.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/Informatsiia-shchodo-vplyvu-zakhodiv-z-pidtrymky-natsionalnykh-ekonomik-v-umovakh-pandemii-COVID-19-na-umovy-eksportu-ukrainskoi-produktsii.pdf>.

зокрема органів ринкового нагляду, у забезпеченні належного рівня охорони здоров'я та безпеки обладнання, що походить з третіх країн, яке розміщується на ринку ЄС.

Друга група надає економічним операторам, у тому числі малим та середнім підприємствам, рекомендації щодо застосованої законодавчої бази для розміщення на ринку ЄС гідроспиртових гелів (Регламент про косметичні продукти або Регламент про біоциди).

Третя група стосується процедур оцінки відповідності щодо 3D-друку та 3D-друкованої продукції для медичного використання в умовах спалаху коронавірусу. Рекомендації мають на меті деталізувати застосовну законодавчу базу ЄС для цих товарів та надають приклади технічних стандартів, які виробники можуть використовувати для розміщення відповідної продукції на ринку ЄС¹.

Документи містять практичні поради щодо застосування рекомендацій ЄК стосовно оцінки відповідності засобів індивідуального захисту та деяких видів медичних виробів, оприлюднених 13 березня 2020 р. Рекомендації передбачають два варіанти, згідно з якими продукція може бути розміщена на ринку, навіть якщо процедури оцінки відповідності ще не були завершені. Вони також надають додаткову інформацію стосовно стандартів щодо засобів індивідуального захисту та деяких видів медичних виробів, які стали доступними для всіх економічних операторів завдяки домовленості CEN/CENELEC з ЄК від 20 березня 2020 р.².

¹ Conformity assessment procedures for 3D printing and 3D printed products to be used in a medical context for COVID-19. URL: <https://ec.europa.eu/docs-room/documents/40522>.

² Інформація щодо впливу заходів з підтримки національних економік в умовах пандемії COVID-19 на умови експорту української продукції. URL:

Таким чином, в існуючих умовах Україна може мати перспективу розширення експорту певних груп товарів, у тому числі засобів індивідуального захисту та дезінфікуючих засобів, за умови задоволення потреб українського ринку та появи надлишкових обсягів, виробництво яких в Україні наразі поступово зростає.

Запровадження карантинних обмежень з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 ставить перед бізнесом складні виклики, які насамперед пов'язані зі збереженням діяльності та створених робочих місць, забезпеченням належного та своєчасного виконання податкових зобов'язань. Подолання негативних наслідків в економіці є одним із пріоритетних завдань держави і вимагає постійного реагування на потреби бізнесу.

До переліку заходів державної підтримки можна віднести такі: (1) мораторій на здійснення заходів державного нагляду (контролю); (2) мораторій на проведення податкових перевірок; (3) податкові канікули; (4) відтермінування декларування; (5) тимчасове скасування штрафів; (6) відтермінування застосування РРО; (7) виконання кредитних договорів; (8) регулювання щодо орендних платежів; (9) соціальний захист та підтримка фізичних осіб – підприємців; (10) фінансова підтримка підприємців; (11) лібералізація діяльності ФОП; (12) автоматичне продовження строку дії окремих дозволів та ліцензій. Для визначення ефективності та достатності підтримки підприємницької діяльності на державному рівні, розглянемо деякі з позначених заходів більш детально.

<https://lcci.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/Informatsiia-shchodo-vplyvu-zakhodiv-z-pidtrymky-natsionalnykh-ekonomik-v-umovakh-pandemii-COVID-19-na-umovy-eksportu-ukrainskoi-produktsii.pdf>

Першим серед зазначених заходів є заборона на проведення органами державного нагляду та контролю планових перевірок на весь період дії карантину на всій території України. Під мораторій не підпадають перевірки: а) за діяльністю суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику; б) у сфері дотримання вимог щодо державних регульованих цін; в) у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Окремо слід зазначити, що забезпечення свого персоналу засобами індивідуального захисту належить до сфери охорони праці, дотримання якої має забезпечувати передусім роботодавець. А перевірку виконання підприємствами санітарних та протиепідемічних заходів можуть здійснювати Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка забезпечує дотримання санітарного законодавства, санітарного та епідемічного добробуту населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду та у сфері гігієни праці)¹, та Державна служба України з питань праці, яка здійснює державний нагляд у сфері гігієни праці, у тому числі контроль за дотриманням вимог санітарних норм та правил; своєчасним здійсненням профілактичних заходів, спрямованих на запобігання шкідливої дії факторів виробничого середовища і трудового процесу, збереження здоров'я працівників; додержанням законодавства у сфері охорони праці в частині безпечного ведення робіт, гігієни праці, промислової безпеки, у тому числі з питань забезпечення працівників спеціальним

¹ Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального та колективного захисту¹.

Притягнення до адміністративної відповідальності Національною поліцією за порушення карантинних обмежень також не підпадає під мораторій. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17 березня 2020 року № 530-IX² до Кодексу України про адміністративні правопорушення внесено зміни, якими встановлено відповідальність за порушення правил щодо карантину людей, а саме: порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, тягне за собою накладення штрафу на громадян від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (17000–34000 тис. грн) і на посадових осіб - від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (34000–170000 тис. грн).

Щодо наступного заходу – податкових канікул, необхідно зазначити, що не нараховувалася та не сплачувалася за період з 1 березня року по 31 березня 2020 року плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки

¹ Про Державну службу України з питань праці : Офіц. сторінка. URL: <https://dsp.gov.ua/biohrafia/>.

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020 № 530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.

державної та комунальної власності) за земельні ділянки, у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, та використовуються ними в господарській діяльності. Проте, оскільки податкові декларації щодо плати за землю за весь 2020 рік вже до 20 лютого цього року були подані платниками плати за землю (крім фізичних осіб) до органів державної податкової служби, їм Законом, що вносить зміни до Податкового кодексу, надано право подати уточнюючу податкову декларацію в якій відобразити зміни податкового зобов'язання із сплати плати за землю за відповідні місяці. Тобто в податковій декларації за період з 1 березня по 30 квітня буде відсутня сума плати за землю. Фізичним особам – платникам плати за землю перерахунок буде здійснюватися відповідними органами державної податкової служби.

Податок на об'єкти нежитлової нерухомості, відмінні від земельної ділянки, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, не нараховувалися за період з 1 березня по 31 березня 2020 року. Тимчасово звільнялися від нарахування та сплати ЄСВ за періоди з 1 по 31 березня, з 1 по 30 квітня та з 1 по 31 травня 2020 року за себе: 1) фізичні особи – підприємці; 2) особи, які провадять незалежну професійну діяльність (наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності; 3) члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах. Таке звільнення від сплати ЄСВ поширювалося також на платни-

ків, якими не отримано дохід (прибуток) у звітному кварталі або окремому місяці звітного кварталу.

Крім того, органам місцевого самоврядування у 2020 році надано право прийняти рішення про внесення змін до прийнятого рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів щодо зменшення ставок єдиного податку та/або плати за землю, та/або податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, щодо об'єктів нежитлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб. Наприклад, рішенням міської ради Ужгорода звільнили підприємців I та II груп від сплати єдиного податку у грудні 2020 р., а також земельного податку та оплати оренди комунального майна¹.

На період, що закінчується останнім числом місяця, в якому завершується дія карантину, звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України та/або операції з постачання на митній території України товарів (в тому числі лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання), необхідних для виконання заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України.

Також для здійснення заходів щодо запобігання виникненню і поширенню COVID-19 звільнялися від сплати ввізного мита товари (в тому числі лікарські засоби, медичні вироби, медичне обладнання), необхідні для виконання за-

¹ Левицький Д. Ужгород звільнив від податків бізнес, якому заборонили працювати на вихідних. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/uzhgorod-osvobodil-nalogov-biznes-kotoromu-1605632971.html>.

ходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій, перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України.

Наступним заходом підтримки, на який необхідно звернути увагу, є тимчасове скасування штрафів для підприємців. Так, тимчасово штрафні санкції не застосовуються за порушення, вчинені щодо періоду з 1 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), а саме: а) несвоєчасна сплата (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску; б) неповна сплата або несвоєчасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів); в) несвоєчасне подання звітності, передбаченої Законом України від 13 травня 2020 року № 591-ІХ, до податкових органів. При цьому частина друга пункту 7 частини 11 статті 25 цього Закону щодо такого порушення, вчиненого щодо періодів з 1 по 31 березня та з 1 квітня по 30 квітня 2020 року, не застосовується.

Протягом періоду з 1 березня 2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19) платникам єдиного внеску та платникам податків не нараховується пеня, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню.

Штрафні санкції не застосовуються за порушення податкового законодавства, вчинені протягом періоду з 1 березня

2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19). У той же час виняток становлять специфічні порушення щодо договорів страхування, відчуження майна, підакцизних товарів, порушення нарахування, декларування та сплати податку на додану вартість, акцизного податку, рентної плати.

Щодо виконання кредитних договорів, необхідно зазначити, що на період дії карантину забороняється збільшення процентів за користування кредитом (в тому числі, але не виключно, за прострочення споживачем виконання зобов'язань зі сплати платежів). Така заборона не поширюється на випадки застосування змінюваної процентної ставки, за яких кредитор самостійно, з визначеною у кредитному договорі періодичністю, має право збільшувати та зобов'язаний зменшувати процентну ставку відповідно до умов і в порядку, встановлених кредитним договором.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»¹ призупиняється обов'язок виконання основного зобов'язання, виконання якого забезпечене іпотекою, та не допускається звернення

¹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 13.05.2020 № 591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-IX?fbclid=IwAR0W1ntiCSppJ7i9KIVi_LKt7_579Mu4qNaTKnqSBqxsWCpH8NPXiXdevpE#Text.

стягнення на предмет іпотеки. Також забороняється підвищення процентної ставки за кредитним договором.

Проте найефективнішим серед заходів державної підтримки є фінансова підтримка підприємців. Слід звернути увагу, що урядова антикризова фінансова підтримка підприємців відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» від 24 січня 2020 р. № 28¹ передбачає можливість отримання кредитів в межах державної програми доступних кредитів 5-7-9% на такі цілі: по-перше, кредит до 3 млн грн на строк до 5 років з процентною ставкою 3% на інвестиційні цілі, пов'язані із провадженням суб'єктом підприємництва господарської діяльності з виробництва лікарських засобів та/або медичних виробів та/або медичного обладнання, а також на цілі, пов'язані із здійсненням уповноваженим банком рефінансування заборгованості суб'єкта підприємництва за кредитом (кредитами), наданим (наданими) банком (банками) України; по-друге, кредит до 3 млн грн на строк до 2 років з процентною ставкою 3% на фінансування оборотного капіталу суб'єкта підприємництва для покриття його постійних витрат, що періодично виникають у процесі провадження ним господарської діяльності та не залежать від зміни обсягів його виробництва (витрати на оплату заробітної плати працівників, орендних та комунальних платежів, послуг з охорони виробничих та офісних приміщень суб'єкта підприємництва, податків, зборів та інших

¹ Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>.

передбачених законодавством обов'язкових платежів та витрати на інші цілі, необхідні для збереження робочого стану основних засобів та збереження товарів, матеріалів і запасів суб'єкта підприємництва); по-третє, можливість рефінансувати діючий кредит без обмеження максимальної суми кредиту (обмежується максимальна сума можливої компенсації процентів - до 200 тис євро у гривневому еквіваленті) на строк до 5 років з процентною ставкою 0% (до 31 березня 2021 р., а після цієї дати – на умовах, визначених кредитним договором) на рефінансування заборгованості суб'єкта підприємництва за інвестиційним кредитом та кредитами на оборотний капітал, наданими банками України.

Проте, у період карантину Урядом було уточнено категорію суб'єктів підприємництва, які зможуть стати учасниками програми «Доступні кредити 5-7-9%» та знято обмеження щодо максимальної суми кредиту для рефінансування під нульову процентну ставку¹. Як зазначає К. О. Токарева, наведені обмеження певною мірою ускладнюють отримання суб'єктами господарювання такої державної підтримки. На її думку, існує потреба у перегляді підходів до регламентації правового механізму надання доступних кредитів 5-7-9%².

Також у квітні 2020 р. до Верховної Ради України було подано проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 17 Бюджетного кодексу України» № 3420, яким передбачено запровадження механізму надання державних гарантій на портфельній основі замість Програми 5-7-9 %. Зако-

¹ Уряд розширив можливості програми «Доступні кредити 5-7-9%». Квіт. 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-rozshiriv-mozhливosti-programi-dostupni-krediti-5-7-9>.

² Токарева К. О. Правове регулювання «доступних кредитів 5-7-9 %» в Україні. *Право та інновації*. 2020. № 3 (31). С. 60–65.

нопроект спрямовано на забезпечення доступу до кредитування суб'єктам господарювання, які зазнали значних фінансових втрат внаслідок запровадження заходів із запобігання розповсюдженню коронавірусної інфекції. Проте, як звертає увагу К. О. Токарева, спочатку для встановлення ефективності та необхідності запровадження таких гарантій необхідно визначити чим вони відрізняються від процедури надання державних та місцевих гарантій.

Наступним заходом підтримки можна виділити лібералізацію господарської діяльності, яка передбачає збільшення річних лімітів для фізичних осіб-підприємців, а саме: для 1-ї групи – з 0,3 млн грн до 1 млн грн; для 2-ї групи – з 1,5 млн грн до 5 млн грн; для 3-ї групи – з 5 млн грн до 7 млн грн¹.

Щодо застосування РРО, то ця вимога відкладається до 1 січня 2021 року та 1 квітня 2021 року, крім необхідності застосування ФОПами окремо визначених категорій. За умов карантину виникла необхідність відтермінування та уточнення окремих положень, передбачених законами України від 20.09.2019 р. № 128-IX та від 20.09.2019 р. № 129-IX, визначення чітких та зрозумілих правил застосування реєстраторів розрахункових операцій (програмних реєстраторів розрахункових операцій), надання платникам податків достатнього часу для підготовки до забезпечення виконання вимог закону щодо обов'язкового використання у їхній господарській діяльності РРО, пом'якшення відповідальності за окремі порушення законодавства у сфері регулювання порядку проведення розрахункових операцій та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахунко-

¹ Портал для підприємців. URL: <https://sme.gov.ua/covid19-qa/#qa2>.

вих операцій частини суми застосованих до суб'єктів господарювання штрафних санкцій.

До 1 січня 2021 року відкладається вимога застосування РРО платниками єдиного податку другої — четвертої груп незалежно від обраного виду діяльності, обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 1 млн. гривень, крім тих, які здійснюють: реалізацію технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту; реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення; реалізацію ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння.

Також відтерміновується вимога застосування РРО платниками єдиного податку другої – четвертої груп (фізичними особами – підприємцями), обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 1 млн. гривень, незалежно від обраного виду діяльності, крім тих, які здійснюють: 1) реалізацію товарів (надання послуг) через мережу Інтернет; 2) реалізацію технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту; 3) роздрібну торгівлю уживаними товарами в магазинах (група 47.79 КВЕД); 4) діяльність ресторанів, кафе, ресторанів швидкого обслуговування, якщо така діяльність є іншою, ніж визначена п. 11 ст. 9 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»; 5) діяльність туристичних агентств, туристичних операторів; 6) діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення (група 55.10 КВЕД); 6) реалізацію текстилю (крім реалізації за готівкові кошти на ринках), деталей та приладдя для автотранспортних засобів відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Необхідно звернути увагу на соціальну спрямованість окремих заходів, відповідно до яких уряд профінансував кошти в сумі 1,6 мільярдів гривень із фонду боротьби з COVID-19 для надання допомоги на дітей фізичних осіб-підприємців¹. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціальної підтримки сімей з дітьми», яка була прийнята 22 квітня 2020 року, допомога на дітей фізичним особам-підприємцям, які належать до першої і другої групи платників єдиного податку, надавалася на кожну дитину до 10 річного віку у розмірі прожиткового мінімуму. Виплату допомоги було запроваджено на період карантину та на один місяць після дати його відміни².

Для отримання повної картини та визначення рівня ефективності державної підтримки підприємництва в умовах пандемії коронавірусної хвороби та необхідності подолання її наслідків пропонуємо розглянути заходи такої підтримки окремої галузі на прикладі аграрної сфери. Історично основним інструментом підтримки агросфери були податкові пільги залежно від площі обробленої землі в обробітку та пільги з податку на додану вартість. Після скасування пільг із ПДВ, прямі субсидії стали основним інструментом підтримки сільгоспвиробників в Україні.

Щороку Законом України «Про Державний бюджет» визначається перелік програм, об'єктів та структура видатків на сільське господарство, що фінансуються за рахунок бю-

¹ Уряд виділив 1,6 млрд грн для ФОПів, які мають дітей, на період карантину. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-vidiliv-16-mlrd-grn-dlya-fopiv-yaki-mayut-ditej-na-period-karantinu>.

² Деякі питання виплати соціальної допомоги на дітей фізичним особам – підприємцям : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 № 1171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1171-2020-%D0%BF#n5>.

джетів усіх рівнів. У проекті закону «Про Державний бюджет України на 2021 рік» № 4000 від 14.09.2020 р. прогнозується розвиток вітчизняної економіки в умовах пандемії COVID-19. Проте, коштів на підтримку агросфери закладено стільки ж, як у 2020-му році, зокрема: фінансова підтримка розвитку фермерських господарств – 380 млн грн.; фінансова підтримка на поворотній основі (безвідсоткові кредити) через Український державний фонд підтримки фермерських господарств – 67 млн грн.; державна підтримка через доплати на користь застрахованих осіб – членів/голів сільських (фермерських) господарств – 20 млн грн.; державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції – 1 млрд грн.; фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства – 400 млн грн.; часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 437 млн грн.; фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів – 1,2 млрд грн¹.

Слід звернути увагу, що у вищезгаданому проекті Держбюджету на 2021 рік не передбачено зростання витрат за зазначеними статтями взагалі. А заходи державного регулювання агросфери в умовах пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 зводяться до змін, внесених Кабінетом Міністрів до Постанови № 211 від 11 березня 2020 року, якими він впорядкував діяльність агропродовольчих ринків на період карантину². Прийняті зміни повинні забезпечити населення

¹ Коштів на підтримку українського АПК у 2021 році закладено стільки ж, як у 2020-му. URL: <https://agropolit.com/news/18087-koshtiv-na-pidtrimku-ukrayinskogo-apk-u-2021-rotsi-zakladeno-stilki-j-yak-u-2020-mu>.

² Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 :

харчовими продуктами за доступними цінами та створити умови для збуту харчових продуктів, вирощених фермерами і сімейними господарствами.

5 листопада 2020 року ВРУ був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції», у якому запропоновано створення єдиного аграрного реєстру як єдиної державної інформаційної системи, що міститиме відомості про виробників сільськогосподарської продукції та забезпечуватиме ефективне адміністрування державної підтримки.

Крім того, основні положення закону передбачають: а) виключення положень із закону, які стосуються врегулювання питань державної аграрної інтервенції як форми державного втручання; б) надання визначень, які необхідні для належного функціонування системи державної підтримки (виробник сільськогосподарської продукції; сільськогосподарська діяльність, сільськогосподарський товаровиробник тощо); в) визначення принципів, на яких надається державна підтримка (прозорість, публічність, цільове використання наданих коштів); г) запровадження законодавчих підстав для функціонування Державного аграрного реєстру; ґ) виключення положень, які стосуються державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію та державних заставних закупівель зерна; д) надання права на отримання бюджетної тваринницької дотації суб'єктам, які займаються козівни-

Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.

цтвом та аквакультурою; е) уточнення положень щодо вправлення помилок Державного земельного кадастру з використанням програмного забезпечення Державного аграрного реєстру¹.

Процедура адміністрування програм державної підтримки аграріїв та розподіл цих коштів є одним із найбільш слабких місць в системі підтримки сільського господарства. Незважаючи на те, що дрібні агровиробники (сімейні фермерські господарства, домогосподарства населення) становлять левову частку від загальної кількості господарств та виробляють значну частку сільськогосподарської продукції (наприклад, понад 70-90% продукції плодоовочівництва та картоплярства), їх доступ до коштів бюджетної підтримки є вкрай ускладненим. При цьому необхідно зазначити, що державна підтримка селянських (фермерських) господарств для подолання наслідків пандемії COVID-19 має полягати у повноцінній системі скоординованих заходів.

Основні державні програми мають бути орієнтовані на підтримку, в першу чергу, малих сільгоспвиробників та фермерів, розвиток локальних ринків збуту та відкриття нових експортних ринків. Також необхідно врахувати, що підтримка селянських господарств значною мірою стосується підтримки розвитку сільських територій, тому варто розділяти кошти підтримки на виробництво і на сільський розвиток. Проте, слід зазначити, що ефективними засобами підтримки для агросфери є використання тих же важелів, що й для під-

¹ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68504.

тримки малих і середніх підприємств будь-якої сфери, але з врахуванням сезонності виробництва, циклічності обігу коштів і отримання прибутку.

Так, першим питанням постає активізація фінансового забезпечення МСП, що є актуальним внаслідок дефіциту власних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та складності залучення інвестицій, потреби у зниженні вартості кредитування. Як зазначає Н. М. Внукова, для інноваційно орієнтованих підприємств зростання ролі альтернативних джерел стало помітною тенденцією фінансування розвитку малого бізнесу. Серед альтернативних форм фінансування розвитку малого бізнесу в Україні через онлайн платформу є проект «Країна успішного бізнесу» від Приватбанку, спрямований на розвиток та масштабування свого бізнес-проекту. Альтернативність рішення полягає в тому, що щомісячна процентна ставка після 6 місяців знижується¹.

Підсумовуючи наведене, можна стверджувати, що утримання рівноваги українськими суб'єктами господарювання в умовах пандемії коронавірусної інфекції можливе лише за умови достатніх державних стимулів та антикризових програм, а також застосування додаткових інструментів для швидких рішень в умовах карантину. Якщо для великого і середнього бізнесу вже були запроваджені суттєві заходи – вони можуть скористатися відтермінуванням або мораторієм на певні види податків на час карантину, то для суб'єктів малого підприємництва необхідні додаткові обігові кошти, які вони можуть отримати шляхом розширення доступу до фінансування.

¹ Внукова Н. М. Активізація розширення доступу до засобів фінансування реалізації інноваційних проектів малого та середнього підприємництва. *Право та інновації*. 2020. № 2 (30). С. 17–23.